

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет**

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ
АБІТУРІЄНТІВ ДО ВСТУПУ У ВНЗ**

**Матеріали
VII міжрегіонального семінару**

КИЇВ 2012

УДК 378. 141/141.5 (082)

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ АБИТУРІЄНТІВ ДО ВСТУПУ У ВНЗ: МАТЕРІАЛИ VII МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СЕМІНАРУ. – К. : НАУ, 2012. – 148 с.

До збірника увійшли матеріали доповідей семінару, в яких висвітлено основні методи роботи щодо впровадження новітніх технологій в тестування. Пропонується методика використання тестових завдань, впровадження якої в навчальний процес дозволяє ефективно перевірити відповідність знань та умінь учнів програмовим вимогам, оцінити рівень навчальних досягнень слухачів, оцінити ступінь підготовленості випускників ЗНЗ до подальшого навчання у ВНЗ. Відображено реальний досвід, подано рекомендації щодо вдосконалення методики та методологічних підходів до викладання навчальних дисциплін.

Рекомендовано викладачам та учням загальноосвітніх навчальних закладів, слухачам підготовчих курсів.

Редакційна колегія:

Н. П. Муранова – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри базових і спеціальних дисциплін ІДП НАУ (*головний редактор*).

С. І. Черішко – начальник навчально-методичного відділу ІДП НАУ (*відповідальний секретар*).

О. Є. Бугайов – кандидат технічних наук, доцент кафедри іноземних мов за фахом НАУ;

Т. М. Засєкіна. – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії математичної та фізичної освіти Інституту педагогіки НАПНУ.

С. А. Яременко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства НАУ.

Рекомендовано до друку науково-методично-редакційною радою Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету (протокол № 2 від 30.04.2012 р.)

УДК 377.6 (045)

Г.І. Матвієвська,
*кандидат фізико-математичних
наук, старший викладач
кафедри базових і спеціальних дисциплін ІДП НАУ, м. Київ*

АКТИВІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ АБІТУРІЄНТІВ У СИСТЕМІ ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті наведені основні характеристики самостійної роботи та методи її організації.

Розглянуті умови підвищення ефективності самостійної роботи в процесі навчання у системі довузівської підготовки.

Довузівська підготовка, самостійна робота, активізація.

Постановка проблеми. У процесі неперервної освіти довузівська підготовка є необхідною ланкою між середньою школою та ВНЗ, оскільки традиційні цілі шкільної освіти не відповідають сучасним традиціям розвитку суспільства.

Ефективність форм довузівської підготовки багато в чому визначається методами і технологіями навчання. Велику роль у навчанні майбутніх студентів відіграє їхня самостійна робота.

Активізація самостійної роботи абітурієнтів та підвищення її ефективності багато в чому сприяє формуванню якісного контингенту абітурієнтів, які зможуть успішно пройти Зовнішнє незалежне тестування, вступити у ВНЗ і у майбутньому стати висококваліфікованими спеціалістами.

Мета статті – визначити способи активізації самостійної роботи майбутніх студентів на етапі довузівської підготовки.

Підвищення ефективності функціонування авіаційного сектору безпосередньо залежить від якості освіти, покликаної готувати висококласних фахівців. Важливе і водночас особливе місце при цьому відводиться довузівській підготовці, адже вона сприяє адаптації до навчання у ВНЗ.

Основним напрямом довузівської підготовки є цілеспрямоване формування якісного контингенту абітурієнтів, які можуть успішно пройти Зовнішнє незалежне тестування. Мета довузівської підготовки – допомогти абітурієнту не тільки вступити до ВНЗ, але й зробити усвідомлений вибір професії.

Ефективність довузівської підготовки багато в чому визначається методами і технологіями навчання. Довузівська підготовка може бути як організованою і систематизованою, що проходить під керівництвом викладача, так і здійснюватися на рівні самоосвіти. Для студентів першого курсу велике значення має вміння раціонально організувати самостійну роботу, оскільки існують відмінності навчального процесу у ВНЗ і в школі. Тому кожному студенту необхідно мати навички у планування та організації самостійної роботи. Цьому слід навчитися до вступу у ВНЗ. Навчання на довузівському етапі поряд з підсиленням мотивації отримання вищої освіти і формуванням логічного мислення, повинно включати активізацію самостійної роботи під час засвоєння навчальних програм.

Основні характеристики самостійної роботи

Самостійну роботу слухачів (СРС) довузівської підготовки можна поділити на наступні види:

- самостійна робота під час аудиторних занять;

- самостійна робота під контролем викладача у формі планових консультацій, заліків, творчих контактів;
- позааудиторна самостійна робота при виконанні домашніх завдань.

Таким чином, структурно СРС можна поділити на дві частини: організована викладачем (оргСРС) і самостійна робота, яку слухач організує за власним розсудом, без безпосереднього контролю з боку викладача. Оптимізація процесу поєднання цих двох частин і є управлінням СРС.

ОргСРС повинна складати не менше 20 % загального часу виділеного навчальним планом на самостійну роботу. Зміст оргСРС формується Державним освітнім стандартом, джерелами самостійної освіти (література, досвід, самоаналіз) та індивідуально-психологічними особливостями слухачів (навченість, навчальність, інтелект, мотивація).

Завдання для самостійної роботи повинні відображати зміст дисципліни і включати різні види і рівні пізнавальної роботи слухачів.

Організація контролю включає вибір засобів контролю, визначення етапів роботи і розробку індивідуальних форм контролю [1].

Велике значення має регулярний контроль і оцінка знань слухача шляхом проведення тестувань згідно відповідної методики проведення Зовнішнього незалежного тестування.

Вчені виділяють наступні основні характеристики СРС [2, 3].

1. Психологічні умови успішності СРС. Насамперед це формування стійкого інтересу до обраної професії та методів опанування її особливостей, які залежать від рівня складності завдань для СРС, а також від взаємовідносин з викладачами в освітньому процесі.

2. Професійна орієнтація дисципліни. Цей безперечний з точки зору професійних знань тезис не повинен зменшувати значення знань загальної гуманітарної культури відповідних блоків дисциплін навчального плану.

3. Обмежений бюджет часу слухача. По-перше, необхідно враховувати загальне сумарне навантаження слухачів. По-друге,

зробити СРС ритмічною за рахунок зменшення рутинної роботи слухача.

4. Індивідуалізація СРС, яка включає:

- поділ заняття на обов'язкову і творчу частини,
- регулярність консультацій,
- збільшення питомої ваги інтенсивної роботи з більш підготовленими слухачами.

Організація самостійної роботи

Організація СРС під керівництвом викладача є одним з найбільш ефективних напрямів у навчальному процесі, розвиваючим самостійну творчу діяльність, стимулюючи надбання та закріплення знань, причому рівень організації СРС значно впливає на формування стійкого інтересу до навчальної дисципліни [4].

Ефективність СРС залежить від чіткої і раціональної організації матеріалу, який пропонується для засвоєння, від уміня планувати навчальні пізнавальні завдання.

Велику роль в організації СРС, а також її активізації відіграють інформаційні комп'ютерні технології, які дозволяють суттєво впливати на процес проектування завдань, наприклад, імітувати моделі реальних процесів.

Одним з важливих організаційних моментів у СРС є складання завдань на самостійне виконання контрольних робіт, при цьому викладач повинен керуватися слідуючими критеріями [2]:

- об'єм кожного завдання повинен бути таким, щоб при твердому знанні матеріалу слухач всягав би викласти відповідь на всі питання у письмовому вигляді за відведений для контрольної роботи час;
- усі завдання повинні бути однакової важкості;
- при усій проблемній різноманітності у завдання повинні бути питання, потребуючі достатньо точних відповідей, наприклад, дати визначення, написати формулу, зобразити графік, схему, проаналізувати її і т.п.;
- у кожному завданні повинно бути питання з матеріалу, що вивчався самостійно по навчальній літературі;
- при обмеженій кількості питань по викладеному матеріалу не повинно бути двох завдань з повністю однаковими питаннями.

Описана структурна організація проведення контрольної роботи гарантує самостійне та ефективне її виконання кожним слухачем.

Для кожної дисципліни, що вивчається в довузівській підготовці повинен існувати базовий навчальний посібник, який вибирається спеціальною комісією на конкурентній основі і рекомендується до придбання усім слухачам [2]. Таким чином, заняття з кожної дисципліни проводяться по конкретному навчальному посібнику, що дозволяє використовувати у навчальному процесі різні форми СРС. Так, вивчення кожної нової теми курсу, як правило, починається з самостійного ознайомлення слухачів з новим матеріалом.

Використання конкретного навчального посібника дозволяє

- змінити саму форму подавання матеріалу;
 - викладачу оцінити ступінь підготовки кожного слухача групи в результаті самостійного попереднього вивчення матеріалу,
 - слухачем самостійно вивчити навчальний посібник у поєднанні з аудиторною роботою з викладачем
- Таким чином, для успішної організації СРС та її активізації необхідно:
- сформувати достатній ступінь підготовленості слухачів до самостійної роботи, а також певний рівень самодисципліни слухачів;
 - розробити нормативи визначення об'ємів поза аудиторної СРС для викладача і для слухача, здійснювати календарне планування ходу та контролю виконання СРС;
 - мати спеціальну учбово-методичну літературу, причому крім конспектів, лекцій, збірників задач та інших традиційних матеріалів, необхідні їхні електронні версії, тим більше, майже усі слухачі сьогодні мають домашні комп'ютери;
 - необхідні нові покоління тренажерів, автоматизованих навчальних і контролюючих систем, які дозволяли б слухачу в зручний час та в звичному для нього темпі самостійно набувати знання, вміння, навички;
 - високе забезпечення комп'ютерною та множувальною технікою доступною для викладачів і слухачів;
 - посилення консультативно-методичної ролі викладача;

- можливість вільного спілкування між слухачами та між слухачами і викладачем;

- перебудова традиційних форм учбових занять, звільнення їх від школярських способів навчання.

Мотивація, контроль та ефективність самостійної роботи слухачів

Ефективність самостійної роботи залежить від зацікавленості в досягненні результату, тобто, від стійкості мотивації, одним з основних видів якої є внутрішня мотивація [5]. Це – схильності слухача, його здібності до навчання. Внутрішньою мотивацією можна керувати у період довузівської підготовки шляхом використання тестів з вибору спеціальності, мотивованої рекомендації щодо визначення напрямку освіти і т.п.

Важливою є й так звана процесуальна (навчальна) мотивація, яка проявляється у розумінні слухачем корисності його навчання. Потрібне психологічне настроювання слухача на важливість його роботи як у плані спеціальної підготовки, так і у плані розширення своєї ерудиції та кругозору. Необхідно переконливо показати, що результати самостійної роботи допоможуть краще зрозуміти необхідний матеріал, виконати завдання, розв'язати задачу і т. п.

Контроль СРС не повинен бути самоціллю для викладача, а перед усім повинен стати мотивуючим фактором освітньої діяльності слухача. При цьому значний ефект дає включення завдань на СРС складовою частиною контрольних робіт, експрес-опитувань тощо. Слід враховувати результати виконання СРС у показниках поточної успішності, від яких залежить рейтинг слухача, підсумкова оцінка. Крім того, для багатьох слухачів важливим є моральний інтерес у формі суспільного визнання, оскільки приємно бути першим у групі, потоці, на факультеті.

Важливо, щоб спочатку метою СРС було розширення та закріплення знань та умінь, які слухач набуває на традиційних за формою заняттях. У подальшому СРС повинна все більше сприяти розвитку творчого потенціалу слухача.

Умови ефективності СРС

Для підвищення ефективності СРС та її активації необхідно виконати низку умов [6]:

1. забезпечення правильного поєднання аудиторної та самостійної роботи;
2. методично правильна організація роботи слухача в аудиторії та поза нею;
3. забезпечення слухача необхідними методичними матеріалами з метою перетворення процесу самостійної роботи в творчий процес;
4. контроль за організацією та ходом самостійної роботи та заходи, які заохочують слухача до її якісного виконання.

Остання умова повинна бути присутня у трьох перших, щоб контроль став повноправною дидактичною умовою, що позитивно вплине на ефективність СРС в цілому.

Перша умова полягає в необхідності розумного співвідношенні аудиторної та самостійної роботи. Для активізації СРС необхідно правильно оцінити трудоемність різних видів робіт, визначити бюджет часу слухача.

Друга умова – це методично раціональна організація роботи. Важливо поступово змінювати відношення між слухачем та викладачем. Якщо спочатку викладач займає активну творчу позицію, а слухач найчастіше ведений, то з часом це повинно деформуватися у бік спонукання слухача працювати самостійно, активно прагнути до самоосвіти. Виконання завдань самостійної роботи повинно навчати думати, аналізувати, враховувати умови, ставити завдання, розв'язувати проблеми, що виникають, тобто, процес самостійної роботи поступово повинен перетворюватись на творчий процес.

У цьому можуть допомогти нові інформаційні технології. Як показує досвід, слухач з більшим інтересом виконує поставлені завдання, коли використовує сучасні пакети або сам програмує розв'язок задачі. При цьому він більш глибоко пізнає сутність предмету, вивчає літературу, шукає оптимальні методи розв'язку. Це – стимулювання інтересом.

Третя умова – це забезпечення слухача необхідною навчально-методичною літературою. При цьому слід рекомендувати перехід до електронних видань, що зараз вже частково реалізується. Для активізації СРС необхідно розробляти та купувати електронні підручники та навчальні програми. По суті

- це комп'ютеризація навчального процесу, яка в умовах багаторівневої структури освіти є активізуючим фактором СРС, коли слухач виробляє вміння самостійно вибирати джерела інформації, вчиться економити час, а також об'єктивно оцінювати власний потенціал, свої ділові та особистісні якості [7].

Крім того, навчальні посібники повинні виконувати не тільки інформаційну, але й управляючу та організаційно-контролюючу функції. Управляюча функція навчального посібника проявляється в рубрикації, в текстовому виділенні основних положень навчального матеріалу, в наявності структурно-логічних схем, що виявляють взаємозв'язок навчального матеріалу, в узагальнюючих висновках.

Для активізації СРС навчальні посібники повинні доповнюватися методичними посібниками, які виконують тільки керівну та направляючу роль. Зміст такого посібника повинен вказувати, у якій послідовності слід вивчати матеріал, зосереджувати увагу на особливості окремих тем, допомагати відбирати найбільш важливі відомості зі змісту навчального посібника, пояснювати найважчі питання програми. Такі функції навчального посібника сприяють розвитку у слухачів навичок самостійної роботи.

Одним з методів активізації навчальної діяльності слухача є створення проблемних ситуацій, які ставлять його перед необхідністю вибору у прийнятті рішення, що формує не тільки його волю, але й мислення. Постановка перед необхідністю вибору й прийняття рішення може бути реалізована за допомогою навчальних посібників керуючого типу, в яких створені умови для самоконтролю й самокорекції в процесі самостійного вивчення матеріалу [7]. Такого роду посібник складається з трьох частин. Перша частина вміщує інформаційний текст, складений за програмою навчальної дисципліни. Здійснення самоконтролю починається з другої частини посібника, яка містить питання до інформаційного тексту та вибіркові відповіді до них, які слухач повинен проаналізувати. Робота з другою частиною дозволяє слухачу коректувати знання, отримані під час аудиторних занять, з тими, які він отримав під час вивчення інформаційного матеріалу першої частини. Вибравши відповідь, слухач звертається до третьої частини посібника - консультацій та коментарів до

запропонованих відповідей на поставлені у попередній частині питання.

Консультації побудовані таким чином, що у випадку правильної відповіді вони розвивають далі запропоновану думку, а випадку помилкової відповіді допомагають визначити неточність і знайти правильну відповідь. Самоконтроль за допомогою консультацій дає можливість усвідомити помилку та самостійно її усунути.

Слід відмітити, що зазначені програмовані матеріали призначені для активізації пізнавального процесу. Слухач включається в активний пізнавальний процес, який формує способи самостійної розумової діяльності.

Навчальні посібники згаданої структури повинні органічно запроваджуватися у навчальний процес, визначаючи різні форми СРС.

Висновки

Існує тісний зв'язок ефективності підготовки майбутніх студентів у системі довузівської підготовки та їхньої самостійної роботи під час засвоєння навчальних програм.

Ефективній самостійній роботі слухачів та її активізації сприяють:

- чітка і раціональна організація матеріалу, який пропонується для засвоєння;
- використання інноваційних методів навчання і виховання;
- раціональне планування навчально-пізнавальних завдань;
- високий рівень організації самостійної пізнавальної діяльності слухачів;
- чітка методика прищеплення навичок самостійної роботи з визначенням реального бюджету часу слухача та його раціонального використання;
- індивідуалізація навчання з урахуванням інтересів і потреб абітурієнта, його підготовки та вмінь;
- формування мотивованого ставлення до пізнавальної діяльності та відповідальності за результати своєї роботи;

- регулярний контроль і оцінка знань слухача шляхом проведення тестувань згідно відповідної методики проведення Зовнішнього незалежного тестування;
- систематична профорієнтаційна робота.

Література

1. Аванесов В. С. Основы научной организации педагогического контроля в высшей школе. – М.: 1989 – 121 с.
2. www.charko.narod.ru
3. Трофимова Н. М., Ерёмкина Е. И. Самообразование и творческое развитие личности будущего специалиста // Педагогика. 2003. № 2. – с.42-47
4. Павлова Л. Н., Игнатова В. В. Содержание и организация самообразовательной деятельности по формированию субъективной активности студентов. Монография. – Красноярск, 2002. – 155с.
5. Ли Т. В., Образцова Л. Ю. Мотивы учебной деятельности. – В кн.: Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы. Вып. 4. – Л.: ЛГУ, 1978. – с.89-93
6. Егоров Г. И. Принципы обучения и активизации познавательной деятельности студентов. – В кн.: Активизация познавательной деятельности студентов. – Ростов - на Дону, 1974. – с.12-32
7. Арстанов М. Ж., Пидкасистый П. И., Хайдаров Ж. С. Проблемно-модельное обучение: Вопросы теории и технологии. – Алма-Ата: Мектеп, 1980 – 208с.